

Мартинюк Р. Форма правління, встановлена первинною редакцією Конституції України: труднощі класифікації. *Право України*. 2020. № 12. С. 173-183.

Роман Мартинюк

кандидат політичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського Національного
університету “Острозька академія”
м. Острог, Україна

Roman Martyniuk

candidate of Political Sciences, associate professor of the department of the state
and legal fields of study of the Academic and Research Institute of Law named after
Malynovskii of the National University “Ostroh Academy”
Ostroh, Ukraine

e-mail: roman.s.martyniuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4469-7762>

УДК 342 (100)

**ФОРМА ПРАВЛІННЯ, ВСТАНОВЛЕНА ПЕРВИННОЮ
РЕДАКЦІЄЮ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ: ТРУДНОЩІ КЛАСИФІКАЦІЇ**

Анотація. Ухвалена 28 червня 1996 р. Конституція України запровадила форму правління, конституційні ознаки якої засвідчують умовність її визначення як змішаної республіканської. Риси цієї форми правління спричинили суттєве спотворення сутності змішаної республіки. Форма правління принципово обмежувала вплив Верховної Ради України на виконавчу владу й адміністративно підпорядковувала її Президенту України. Тому

форма правління забезпечувала не рівновагу “розділених влад”, а домінуючу роль Президента України в державному механізмі. Первинна редакція Конституції України не встановлювала деяких принципово важливих елементів змішаної республіки. Зокрема, вона не закріплювала парламентської інвеститури Кабінету Міністрів України як умови його повноважності. Можливість парламентської відповідальності Кабінету Міністрів України залежала від політичної волі Президента України, а рівень впливу Глави держави на виконавчу владу усував її дуалізм. За таких умов застосування стримувань і противаг до Президента України з боку Верховної Ради України виявилось суттєво ускладненим, а для Кабінету Міністрів України взагалі неможливим. Хоча структурно Президент України не був поєднаний із жодною з конституційно визначених влад, фактично він виявився главою виконавчої влади. Це засвідчували такі повноваження Президента України, як право призначати членів Уряду, нічим не обмежене право зміщувати їх із посад, право припиняти повноваження Кабінету Міністрів України, право скасовувати урядові акти та ін.

Попри те, що форма правління виявляла очевидну функціональну подібність до президентської республіки, вона не була тотожна їй. Форма правління, закріплена первинною редакцією Конституції України, не виявляла “жорсткого” поділу влади і передбачала інститути, нетипові для президентської форми правління. Тому встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління неможливо визначити ні змішаною республіканською, ні президентською. З огляду на рівень президенціалізації форми правління, було б помилково розглядати її і як часткове відхилення від змішаної республіки. По суті, встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління неможливо адекватно класифікувати в межах узагальненого трихотомічного поділу республік. Науково коректним є її визначення перехідною президенціалізованою республікою.

Ключові слова: форма правління; класифікація форми правління; президентська республіка; парламентарна республіка; змішана республіка; перехідна президенціалізована республіка; президенціалізм; первинна редакція Конституції України.

FORM OF GOVERNANCE ESTABLISHED BY THE ORIGINAL EDITION OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE: DIFFICULTIES IN CLASSIFICATION

Abstract. Adopted on June 28, 1996, the Constitution of Ukraine introduced the form of governance, the constitutional features of which testified the conditionality of its definition as the

mixed republican. The features of this form of governance caused a significant distortion of the essence of a mixed republic. The form of governance essentially restricted the influence of the Verkhovna Rada of Ukraine on the executive branch and administratively subordinated it to the President of Ukraine. Therefore, the form of governance did not ensure the balance of the “separated powers”, but ensured the dominant role of the President of Ukraine in the state mechanism. The original edition of the Constitution of Ukraine did not establish certain fundamentally important elements of a mixed republic. In particular, it did not consolidate the parliamentary investiture of the Cabinet of Ministers of Ukraine as a condition of its authority. The possibility of parliamentary responsibility of the Cabinet of Minister of Ukraine depended on political will of the President of Ukraine, and the level of influence of the Head of State on executive branch eliminated its dualism. Under such conditions, the application of checks and balances by the Verkhovna Rada became significantly complicated to the President of Ukraine and impossible to the Cabinet of Ministers of Ukraine. Although structurally the President of Ukraine was not connected with any of the constitutionally determined authorities, in fact he turned out to be the head of the executive branch. This was certified by such authorities of the President of Ukraine as the right to appoint members of the Government, unrestricted right to remove them from their positions, right to terminate the authorities of the Cabinet of Ministers of Ukraine, right to cancel governmental acts etc.

Although, the form of governance revealed obvious functional resemblance to the presidential republic, it was not identical. The form of governance, established by the original edition of the Constitution of Ukraine, did not reveal a “strict” separation of powers and foresaw existence of the institutions not typical for the presidential form of governance. Therefore, the form of governance established by the original edition of the Constitution of Ukraine could not be defined as the mixed republican or presidential. Considering the level of presidentialization of the form of governance, it would be a mistake to consider it also as a partial deviation from the mixed republic. Essentially, the form of governance established by the original edition of the Constitution of Ukraine could not be adequately classified in terms of the generalized trichotomous division of the republic. It would be scientifically correct to determine it as a transitionally presidential republic.

Key words: form of governance; classification of form of governance; presidential republic; parliamentary republic; mixed republic; transitional presidential republic; presidentialism; original edition of the Constitution of Ukraine.

Постановка проблеми. На поточний момент цілісна теорія змішаної республіки наукою конституційного права не вироблена. Це пояснює, чому

багато сучасних держав, які обрали змішану республіканську форму правління, так далеко відійшли від французького прототипу і чому відмінності у змішаних республік такі суттєві. Аналіз багатьох конституцій засвідчує певну умовність класифікації закріпленої в них форми правління. У багатьох випадках форма правління виявляє більш-менш значні відхилення від норми. Суттєвою мірою не відповідає критеріям змішаної республіки і форма правління, встановлена первинною редакцією Конституції України. Визначити змішаною республікою цю форму правління можливо лише з принциповими застереженнями. Більш коректно її класифікувати перехідною президентіалізованою республікою. Таке визначення, водночас, потребує відповідних пояснень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика цієї статті відображена в наукових роботах багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів. Серед науковців, чий внесок у її опрацювання найпомітніший, варто виокремити таких, як В. Шаповал¹, С. Серьогіна², І. Процюк³, В. Протасова⁴. Дослідники переважно класифікують встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління як змішану республіканську. Лише окремі автори звертають увагу на очевидне спотворення в цій формі правління сутності змішаної республіки. “Важливим є те, – зауважує, зокрема, В. Шаповал, – що запроваджену в більшості пострадянських країн форму правління можна характеризувати як імітацію певних ознак змішаної республіканської форми або президентської республіки”⁵.

Мета дослідження – встановити особливі риси форми правління, закріпленої первинною редакцією Конституції України, відтак, здійснити її коректну наукову класифікацію.

¹ Володимир Шаповал, ‘Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави’ (2009) 10 *Право України*.

² Світлана Серьогіна, *Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики* (Право 2011).

³ Ігор Процюк, *Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління* (Право 2012).

⁴ Вікторія Протасова, *Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди* (Право 2009).

⁵ Володимир Шаповал, ‘Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави’ (2009) 10 *Право України* 49.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Для країн із нерозвиненим громадянським суспільством вибір між президентською та парламентарною формами правління є, по суті, вибором між диктатурою і партійною анархією. За таких умов єдиноприйнятною стає змішана республіка. В Україні потреба створити ефективну виконавчу владу на тлі слабого розвитку політичних партій робила природним вибір змішаної республіки. Однак на цей вибір впливав такий згубний і ненормальний із погляду демократичного розвитку країни чинник, як намагання панівного владарюючого суб'єкта забезпечити власне самозбереження (тобто утримати й посилити свою владу). Тому ініційовані ним конституційні корективи відбувалися автономно щодо реальних суспільних потреб та вимог. Як і укладення Конституційного Договору від 8 червня 1995 р., ухвалення Основного Закону України від 28 червня 1996 р. закріпило результати боротьби між Президентом України та Верховною Радою України за вплив на виконавчу владу. За умов нерозвиненості політичних партій переможцем у цій боротьбі став Президент України, який конституційно підпорядкував собі виконавчу владу.

Основа форми правління, встановленої 28 червня 1996 р., була визначена в Конституційному Договорі від 8 червня 1995 р. Передбачену Договором форму правління іноді некоректно визначають президентською. Безперечно, ця форма правління виявляла риси президентської республіки, але не більше. Ст. 19 Договору визначала Президента України “главою держави і главою державної виконавчої влади України”⁶. Водночас Договір не встановлював “жорсткого” поділу влади і закріплював інститути, нетипові для президентської форми правління. Відповідно до Договору, Президент України не володів правом розпуску Верховної Ради України. Однак цьому кореспондувала не відсутність парламентської відповідальності Кабінету Міністрів України, а відсутність у

⁶ Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 р. (1995) 18 Відомості Верховної Ради України 133.

Верховної Ради України права змістити Президента України з поста шляхом імпичменту. Такі ознаки форми правління відбивали її атиповість, а не “жорсткий” поділ влади. Усе ж встановлена Договором форма правління виявляла перевагу елементів президенціалізму й у своїх найсуттєвіших рисах відповідала саме президентській республіці. Свідченням рецепції Договором характеристик президентської республіки були положення його ст. 19 про те, що “Президент України як глава державної виконавчої влади здійснює цю владу через очолювані ним Уряд – Кабінет Міністрів України та систему центральних і місцевих органів державної виконавчої влади”; ст. 22 про те, що “Президент України у місячний строк після вступу на посаду або з дня відставки попереднього складу Уряду призначає Прем’єр-міністра України, формує новий склад Уряду України – Кабінет Міністрів України”; ст. 24 про те, що Президент України “очолює систему органів державної виконавчої влади України; створює, реорганізує і ліквідує міністерства, відомства, інші центральні та місцеві органи державної виконавчої влади ... призначає (затверджує) і звільняє з посад керівників цих органів”; ст. 29 про те, що “Уряд України – Кабінет Міністрів України є центральним колегіальним органом державної виконавчої влади, підпорядкованим Президенту України і відповідальним перед ним”; ст. 30 про те, що “Прем’єр-міністр України організує і координує роботу Уряду – Кабінету Міністрів України, діючи в межах, визначених Президентом України”⁷. Нарешті, ст. 35 Договору передбачала відповідальність перед Президентом України міністрів, керівників інших центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Договір закріплював й ознаки змішаної республіки, зокрема, парламентську інвеституру Кабінету Міністрів України (ст. 22) та його парламентську відповідальність (п. 23 ст. 17).

Ухваленню Конституційного Договору передувало досягнення політичного компромісу між Президентом України та Верховною Радою України. Цей

⁷ Там само.

компроміс визначив принципові риси встановленої Договором форми правління. Її осердям стала очолювана Президентом виконавча влада, відповідальна, однак, і перед Парламентом.

Положення Конституційного Договору суттєво вплинули і на характер форми правління, запровадженої 28 червня 1996 р. Водночас форма правління, закріплена первинною редакцією Конституції України, попри очевидну схожість, виявляла й певні відмінності від тієї, що встановлював Конституційний Договір. Головна з них – визначення статусу Президента України як глави держави, а не як глави держави і глави виконавчої влади. Попри таке визначення, Президент України володів повноваженнями, які забезпечували його визначальний вплив на урядову політику. При цьому статус глави держави дозволяв Президенту України зберігати легітимність незалежно від наслідків його керівництва виконавчою владою.

Форма правління, інституціоналізована первинною редакцією Конституції України, виявляє подібність до французької П'ятої Республіки. Водночас її правові ознаки засвідчують і суттєвий відхід від змішаної республіки та зближення з президентською формою правління. Елементами змішаної республіки є порядок обрання Президента України, участь Верховної Ради України у процесі формування Кабінету Міністрів України, право Верховної Ради України схвалювати Програму діяльності Кабінету Міністрів України, парламентська відповідальність Уряду, дуалізм виконавчої влади та інститут контрасигнатури.

Впадають у вічі й суттєві відмінності встановленої первинною редакцією Конституції України форми правління від “повноцінної” змішаної республіки. Такими найважливішими відмінностями були відсутність класичної парламентської інвеститури уряду, беззастережне дискреційне право Президента України припинити повноваження Кабінету Міністрів України загалом чи будь-якого його члена, право Президента України скасовувати урядові акти. Адміністративне підпорядкування Президенту України Кабінету

Міністрів України надало формального характеру інституту контрасигнатури й усунуло дуалізм виконавчої влади. Порухення балансу “розділених влад” спричинило суттєве функціональне тяжіння форми правління до президентської республіки.

Ознакою змішаної республіки є парламентська інвеститура уряду – схвалення парламентом програми діяльності вищого органу виконавчої влади. Парламентська інвеститура уряду – умова його повноважності, оскільки схвалення програми діяльності уряду водночас є схваленням і його складу. Уряд, що пройшов парламентську інвеституру, набуває легітимності і може розпочати виконання повноважень. Інвеститура уряду, відтак, гарантує реальну участь парламенту у його формуванні. Парламентська інвеститура уряду змушує президента формувати такий його склад, який може опертися на підтримку парламентської більшості. Отже, парламентська інвеститура уряду принципово обмежує вплив президента на виконавчу владу.

Первинна редакція Конституції України не закріплювала класичної форми парламентської інвеститури уряду. Відповідно до п. 11 ст. 85 Основного Закону України, до повноважень Верховної Ради України належить “розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України”⁸. Водночас Конституція України не встановлює вимоги схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України як умови його повноважності. Тому Основний Закон не встановлює й безпосереднього зв’язку між фактом несхвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України та його відставкою. З огляду на положення ч. 1 ст. 10 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 7 жовтня 2010 р. про те, що “Програма діяльності Кабінету Міністрів України базується на передвиборній програмі Президента України”⁹, парламентська інвеститура Уряду втрачала сенс. Цитоване

⁸ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96-вр (1996) 30 Відомості Верховної Ради України 141.

⁹ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI (2011) 9 Відомості Верховної Ради України 58.

положення, відтак, суперечило логіці організації державної влади у змішаній республіці.

Іншою конститутивною ознакою змішаної республіки є парламентська відповідальність уряду. Хоча первинна редакція Конституції України передбачала цей інститут, його застосування залежало від політичної волі Президента України. Згідно зі ст. 115 Основного Закону України, умовою відставки Кабінету Міністрів України “у зв’язку з прийняттям Верховною Радою України резолюції недовіри” було подання Прем’єр-міністром України Президенту України заяви “про відставку Кабінету Міністрів України”¹⁰. Така конституційна умова принципово ускладнювала парламентську відповідальність Кабінету Міністрів України. Відставка Кабінету Міністрів України за ініціативою Верховної Ради України була неможлива, якщо Прем’єр-міністр України згаданої заяви не подавав або Президент України її не підписував. Однак у Конституції України не було закріплено обов’язку Президента України підписувати заяву Прем’єр-міністра України про відставку Кабінету Міністрів України.

Критеріям змішаної республіки суперечило й положення ст. 115 первинної редакції Основного Закону України про складення повноважень Кабінетом Міністрів України перед новообраним Президентом України. Така конституційна умова відповідала критеріям президентської республіки.

Статус Президента України як реального глави виконавчої влади забезпечували його кадрові повноваження щодо системи її органів, відповідальність перед ним усіх ключових посадових осіб виконавчої влади, його беззастережне право скасовувати урядові акти.

Домінування Президента України в державному механізмі посилювала його можливість зупиняти законодавчий процес на стадії промудрації. Президент

¹⁰ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96-вр (1996) 30 Відомості Верховної Ради України 141.

України досягав цього шляхом непідписання законів, щодо яких Верховною Радою України було подолане його вето.

По суті, первинна редакція Конституції України встановлювала форму правління, яка імітувала змішану республіку. Ця форма правління забезпечувала домінуючу роль Президента України не тільки щодо виконавчої влади, а й щодо сфери владарювання загалом¹¹. Врешті-решт вона спричинила авторитарні тенденції і, як наслідок, брак легітимності державної влади.

Ухвалення Конституції України відбувалося на тлі протистояння Президента України і Верховної Ради України. Більш сильною стороною протистояння був Глава держави, який домогся закріплення в Конституції України свого посиленого правового статусу. Конституційний статус Президента України, однак, виявляв суперечність – Президент не був структурною частиною виконавчої влади і водночас володів повноваженнями, які відповідали ролі її глави. Президент України був фактичним главою виконавчої влади, при цьому цілком безвідповідальним за результати її політики. Насамперед спосіб співвідношення Президента України з виконавчою владою не дозволяв визначити прийняту в Україні форму правління змішаною республіканською.

Характерна риса встановленої первинною редакцією Конституції України форми правління – ослаблений конституційно-правовий статус Уряду. Кабінет Міністрів України мав єдиний засіб впливу на Верховну Раду України – право законодавчої ініціативи. При цьому Кабінет Міністрів України був адміністративно залежний від Президента України. Тому застосування Урядом стримувань і противаг щодо Глави держави виявилось неможливим. Відтак, положення Основного Закону про призначення керівників центральних органів виконавчої влади за поданням Прем'єр-міністра України (п. 10 ч. 1 ст. 106); про

¹¹ Володимир Шаповал, 'Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління (досвід до прийняття Конституції України 1996 року)' (2016) 3 Право України 211; Володимир Шаповал, 'Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління (досвід після прийняття Конституції України 1996 року)' (2016) 4 Право України 72.

контрасигнацію певного кола актів Президента України (ч. 4 ст. 106); про призначення голів місцевих державних адміністрацій лише за поданням Кабінету Міністрів України (ч. 4 ст. 118) тощо, не могли запобігти підпорядкуванню виконавчої влади Президенту України.

За умов, коли перебування членів Кабінету Міністрів України на посадах залежало від політичної волі Президента України, ці посадові особи не могли протидіяти Главі держави, навіть у разі, коли для цього були правові підстави. Як наслідок, застосування членами Кабінету Міністрів України чи Урядом загалом конституційних стримувань щодо Президента України набувало формального значення.

Відповідно до первинної редакції Конституції України, Прем'єр-міністр України та міністри Кабінету Міністрів України володіли правом контрасигнувати відповідні акти Президента України. При цьому Основний Закон України залишав без відповіді питання про наслідки відмови Прем'єр-міністра України чи профільного міністра в контрасигнації акта Президента України. Адміністративне підпорядкування членів Кабінету Міністрів України Президенту України, однак, зводило можливість такої відмови нанівець.

Не володів Кабінет Міністрів України і правом на конституційне подання до Конституційного Суду України щодо перевірки конституційності актів Президента України і Верховної Ради України.

Відповідно до ч. 1 ст. 113 первинної редакції Конституції України, Кабінет Міністрів України був “вищим органом у системі органів виконавчої влади”. Статус Уряду як керівної ланки в системі органів виконавчої влади відбивало й положення п. 9 ст. 113 Конституції України про те, що він “спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади”¹². Однак реально Кабінет Міністрів України не вирішував питання, що стосувалися як структури виконавчої влади, так і керівників відповідних органів, а звідси – не

¹² Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96-вр (1996) 30 Відомості Верховної Ради України 141.

здійснював достатнього впливу на ці органи та їх керівників. Ступінь впливу Президента України на виконавчу владу зводив нанівець можливість вчинення Кабінетом Міністрів України будь-яких самостійних дій.

Домінування Президента України в державному механізмі спричинило суттєву концентрацію державної влади у президентській вертикалі, щодо якої було неможливе застосування конституційно-правової відповідальності. Відбулося формування розгалуженої тіньової влади Глави держави, яка підмінила собою виконавчу владу й набула форми суперпрезидентства.

Адміністративне підпорядкування прем'єр-міністра президенту не лише унеможливило паритетну взаємодію цих суб'єктів, а й руйнує природні для змішаної республіки системні зв'язки уряду й парламенту. Таке підпорядкування суперечило, зокрема, передбаченим ст. 113 первинної редакції Основного Закону України підконтрольності та підзвітності Кабінету Міністрів України Верховній Раді України.

Оскільки Кабінет Міністрів України реалізував передвиборчу програму Президента України, він не потребував підтримки Верховної Ради України і був невразливий перед нею. Водночас Кабінет Міністрів України не володів і ефективними засобами впливу на Верховну Раду України. Зокрема, Уряд був позбавлений ефективних засобів впливу на законодавчий процес.

Змішану республіку характеризує максимальне урівноваження "розділених влад". Однак компетенційні взаємозв'язки Президента України з іншими вищими органами держави не забезпечували паритетної взаємодії. У цих взаємозв'язках Президент України завжди домінував.

Отже, форма правління, встановлена первинною редакцією Конституції України, спотворювала сутність змішаної республіки. Вона не забезпечувала суттєвого впливу Парламенту на виконавчу владу й усувала її дуалізм на користь Президента. Водночас форма правління створювала підґрунтя протистояння законодавчої і виконавчої влад. Відсутність парламентської інвеститури Кабінету Міністрів України за наявності його парламентської відповідальності

робило це протистояння неминучим. Підпорядкувавши собі виконавчу владу, Президент України все ж не міг здійснювати принципові реформи без підтримки Верховної Ради України. Тому він не завжди міг успішно реалізувати свої законодавчі ініціативи¹³.

Закріплена первинною редакцією Конституції України форма правління мала високий конфліктний потенціал. У Висновку “Про конституційну ситуацію в Україні” від 17-18 грудня 2010 р. Венеціанська комісія вказувала на концентрацію влади в руках Президента і постійну конфронтацію між законодавчою та виконавчою владами¹⁴. Державно-політичне життя України було позначене перманентним протистоянням між Президентом України та Верховною Радою України, урядовою нестабільністю та загальною безвідповідальністю владарюючих суб’єктів.

За умов перехідного суспільства домінантна роль Президента України в державному механізмі могла забезпечити певну ефективність влади. Однак авторитарний президенціалізм спричинив її делегітимацію. Стала очевидною потреба конституційно забезпечити реальний парламентаризм.

Потреба в парламентаризації форми правління зростала на тлі збільшення впливу на державний механізм політичних партій. Цей процес посилював конфлікт Верховної Ради України з Президентом України. Протистояння цих суб’єктів завершилося появою Указу Президента України “Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою” від 15 січня 2000 р. Указ відображав ідею конституційного забезпечення системних інституційних зв’язків законодавчої і виконавчої влад¹⁵. Зміни й доповнення до Конституції України від 8 грудня 2004 р. закріпили нову форму правління, у якій

¹³ ‘Конституційна реформа в Україні: перебіг, стан і перспективи. Аналітична доповідь’ (2007) І Національна безпека і оборона 5.

¹⁴ ‘Висновок Комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) “Про конституційну ситуацію в Україні” від 17-18 грудня 2010 р.’ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a36> (дата звернення: 17. 12. 2020).

¹⁵ Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою : Указ Президента України від 15 січня 2000 р. № 65/2000 (2000) З Офіційний вісник України 68.

визначальний вплив на організацію і діяльність виконавчої влади справляє не Президент України, а Верховна Рада України.

Висновки. Первинна редакція Конституції України закріпила форму правління із суттєво посиленням конституційним статусом президента. Складні умови становлення Української держави та розстановка політичних сил на момент ухвалення Основного Закону спричинили певні риси форми правління. Вона забезпечувала не рівновагу “розділених влад”, а домінуючу роль Президента України в державному механізмі. Форма правління принципово обмежувала вплив Верховної Ради України на виконавчу владу й адміністративно підпорядковувала її Президенту України. Первинна редакція Конституції України не закріплювала парламентської інвеститури Кабінету Міністрів України як умови його повноважності. Можливість парламентської відповідальності Кабінету Міністрів України залежала від політичної волі Президента України. Рівень впливу Глави держави на виконавчу владу усував її дуалізм. Еклектика форми правління надавала їй значної своєрідності.

Застосування стримувань і противаг до Президента України з боку Верховної Ради України виявилось суттєво ускладненим, а для Кабінету Міністрів України взагалі неможливим. Такі стримування, як право Прем'єр-міністра України здійснювати подання Президенту України щодо призначення міністрів Уряду та керівників інших органів виконавчої влади, подання щодо утворення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади, контрасигнація відповідних актів Президента України набули характеру юридичної фікції.

Структурно Президент України не був поєднаний із жодною з конституційно визначених влад. Попри це, Глава держави виявився фактичним главою виконавчої влади. Це засвідчували такі повноваження Президента України, як право призначати членів Уряду, нічим не обмежене право зміщувати їх із посад, право припиняти повноваження Кабінету Міністрів України, право скасовувати урядові акти та ін. Домінування Президента України щодо інших

вищих органів держави спричинило розвиток явища суперпрезидентства і занепад інститутів демократії.

Встановлену первинною редакцією Конституції України форму правління визначити змішаною республіканською неможливо. Таке визначення надто спірне й умовне з огляду на суттєве спотворення парламентської інвеститури уряду, його парламентської відповідальності та усунення дуалізму виконавчої влади. Водночас це і не президентська республіка. Науково коректно класифікувати її перехідною президенціалізованою республікою.

REFERENCES

Bibliografhy

Authored books

1. Procjuk I, Podil derzhavnoji vlady v umovakh riznykh form derzhavnogho pravlinnja [*The division of state power in the various forms of government*] (Pravo 2012) (in Ukrainian).

2. Protasova V, *Parlamentsjko-prezydentsjka respublika: sutnistj, osoblyvosti, riznovydy* [Parliamentary-presidential republic: essence, features, varieties] (Pravo 2009) (in Ukrainian).

3. Serjoghina S, Forma pravlinnja: pytannja konstytucijno-pravovoji teoriji ta praktyky [*The form of government: the issue of constitution-legal theory and practice*] (Pravo 2011) (in Ukrainian).

Journal articles

4. Shapoval V, 'Forma derzhavnogho pravlinnja jak konstytucijnyj modus vivendi suchasnoji derzhavy' [The form of state government as constitutional modus vivendi of a modern state] (2009) 10 Pravo Ukrainy (in Ukrainian).

5. Shapoval V, 'Vykonavcha vlada v Ukraini u konteksti formy derzhavnoho

pravlinnia (dosvid do pryiniattia Konstytutsii Ukrainy 1996 roku) [Executive Power in Ukraine in a Context of the Form of the State Board (the experience before the adoption of the Constitution of Ukraine of 1996)] (2016) 3 Pravo Ukrajinny (in Ukrainian).

6. Shapoval V, 'Vykonavcha vlada v Ukraini u konteksti formy derzhavnoho pravlinnia (dosvid pislia pryiniattia Konstytutsii Ukrainy 1996 roku)' [Executive Power in Ukraine in a Context of the Form of the State Board (the experience after accepting of the Constitution of Ukraine of 1996)] (2016) 4 Pravo Ukrajinny (in Ukrainian).

7. 'Konstytutsiina reforma v Ukraini: perebih, stan i perspektyvy. Analychna dopovid' [Constitutional reform in Ukraine: its duration, state and prospects. Analytical report] (2007) 1 Natsionalna bezpeka i oborona (in Ukrainian).